

УДК 331.91:331.526.2

С.В. ПОПОВ, канд. юрид. наук, Кримський юридичний інститут

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАЙНЯТОСТІ НА МІЖНАРОДНОМУ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОМУ РІВНІ

Ключові слова: правове регулювання, зайнятість, міжнародний та європейський рівень

Належний стан гарантій прав і свобод людини в будь-якій країні може мати місце в тому випадку, якщо він ґрунтується на відповідній основі. Зокрема, такою основою може слугувати визнання і впровадження в національне законодавство основних принципів та інститутів демократії та міжнародних стандартів з прав людини; наявність забезпечення прав і свобод людини та механізму розподілу влад; присутність дійсної дієвої судової влади (при цьому людина повинна мати можливість вільного звернення за захистом своїх прав і свобод як в суд власної держави, так і в міжнародний судовий орган) та ін. [1, с.59].

Рушійним кроком на шляху до належного здійснення прав і свобод людини було підписання Україною, як державою-учасницею Організації Об'єднаних Націй, Статуту ООН. Цей документ є першим в історії міжнародних відносин багатостороннім договором, що заклав основи широкого співробітництва між державами щодо заохочення і розвитку поваги до прав і свобод людини [2, с.18]. Україна також долучалася і до розробки таких відомих міжнародних документів, як Загальна декларація прав людини, Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права тощо.

Міжнародне право сьогодні активно вторглося в область, що традиційно розглядалася як сфера внутрішньої компетенції держав. Нині питання, що відносяться до прав людини, регулюються як Статутом ООН,

так і цілою системою двосторонніх, регіональних і багатосторонніх міжнародних договорів. Україна надає важливого значення розвитку цього процесу. Зміни, що зараз відбуваються у нашій країні в політичній та економічній системі, супроводжуються особливою увагою до забезпечення прав і свобод людини як всередині країни, так і на міжнародній арені.

Сучасне міжнародне право виходить з того, що законодавче закріплення правового положення особистості в будь-якому суспільстві відноситься до внутрішньої компетенції держав. Всі учасники міжнародного співтовариства повинні поважати суверенні права держави в цьому відношенні. Однак ніхто не перешкоджає державам піддавати міжнародно-правовому регулюванню питання прав людини і брати на себе відповідні зобов'язання.

Зростаюча роль у цьому процесі міжнародного права виражається, по-перше, в усе більш детальній розробці міжнародних норм і принципів, що регулюють права і свободи людини, що повинні дотримуватися державами, по-друге, у створенні контрольного механізму за спостереженням за виконанням взятих на себе державами зобов'язань. При цьому роль і значення контрольного механізму постійно зростають, удосконалюються його форми і функції. З огляду на це, метою статті є аналіз правового регулювання зайнятості працівників на міжнародному та європейському рівні.

Як відомо, одним з найдемократичніших документів в світі є Загальна декларація прав людини. Цей документ було прийнято у вигляді резолюції Генеральної Асамблеї ООН, і тому він має лише рекомендаційний характер, не будучи міжнародним договором. Декларація не може розглядатися як юридично обов'язковий документ. Однак варто мати на увазі, що викладені в Декларації принципи і норми постійно розвиваються й уточнюються в ході укладення все нових і нових міжнародних угод. Це свідчить про реалістичність документа та його

велике значення для розвитку міждержавних відносин. Слід також зазначити, що Загальна декларація прав людини є тією основою, на якій вже практично 60 років розвивається договірна практика держав у галузі прав людини.

Загальна декларація прав людини закріплює положення по забезпеченню зайнятості та матеріальній підтримці в разі безробіття. Так, ст.23 Загальної декларації прав людини закріплює право кожної людини на працю, вільний вибір роботи, справедливі і сприятливі умови праці та на захист від безробіття. А ст.25 декларує, що кожна людина має право на такий життєвий рівень, включаючи їжу, одяг, житло, медичний догляд та необхідне соціальне обслуговування, який є необхідним для підтримання здоров'я і добробуту її самої та її сім'ї, і право на забезпечення в разі безробіття, хвороби, інвалідності, вдовства, старості чи іншого випадку втрати засобів до існування через незалежні від неї обставини.

Отже, як можна побачити, цей документ переймається проблемами зайнятості та безробіття та закріплює базові стандарти в цій сфері. Подальший розвиток питання зайнятості знайшли в Міжнародному пакті про економічні, соціальні і культурні права. Так, ст.6 зобов'язує держави, які беруть участь у цьому Пакті, визнавати право на працю, що включає право кожної людини дістати можливість заробляти собі на життя працею, яку вона вільно обирає або на яку вона вільно погоджується, і зроблять належні кроки до забезпечення цього права. Заходи, яких повинні вжити держави-учасниці цього Пакту з метою повного здійснення цього права, включають програми професійно-технічного навчання і підготовки, шляхи і методи досягнення продуктивної зайнятості в умовах, що гарантують основні політичні і економічні свободи людини.

В той же час слід зазначити, що на міжнародному рівні питання зайнятості та боротьби з безробіттям стали підійматися ще на початку ХХ ст. Міжнародною організаці-

єю праці (МОП). Так, вже в рік утворення даної організації на першій Міжнародній конференції праці, яка проходила у Вашингтоні, розглядалися питання зайнятості та захисту від безробіття. На цій конференції була ухвалена Конвенція "Про безробіття" № 2 (1919 р.), яка закріпила обов'язковість створення в країнах членах МОП системи безплатних державних бюро зайнятості під контролем центрального органу та заснування комітетів, в яких представлені підприємці та трудящі, з метою консультацій з питань щодо функціонування цих бюро. Конвенція № 2 також зобов'язала держави запровадити систему страхування на випадок безробіття та вжити заходи з тим, щоб трудящі громадяни одного з членів МОП, які працюють на території другого Члена, одержували страхову допомогу в тому ж розмірі, що й трудящі громадяни останнього.

Впродовж свого існування МОП прийняла цілу низку конвенцій та рекомендацій в сфері зайнятості та боротьби з безробіттям, серед яких Конвенції: "Про організацію служби зайнятості" № 88 (1948 р.), "Про приватні агентства зайнятості" № 181 (1997 р.), "Про професійну орієнтацію та професійну підготовку в галузі розвитку людських ресурсів" № 142 (1975 р.), "Про сприяння зайнятості та захист від безробіття" № 168 (1988 р.), "Про професійну реабілітацію та зайнятість інвалідів" № 159 (1983 р.), "Про рівне ставлення й рівні можливості для трудящих чоловіків і жінок: трудящі із сімейними обов'язками" № 156 (1981 р.), "Про найм та працевлаштування моряків" № 179 (1996 р.), "Про працівників-мігрантів (переглянута 1949 року)" № 97 (1949 р.), "Про зловживання в галузі міграції і про забезпечення працівникам-мігрантам рівних можливостей і рівного ставлення" № 143 (1975 р.).

На європейському рівні відносини в сфері зайнятості регулюється нормативно-правовими актами міжурядових європейських організацій. Так, сьогодні чільне місце серед міжурядових європейських організа-

цій посідають Рада Європи та Європейський Союз. Саме ці організації є найбільш ефективними формами інтеграції, яка сприяє формуванню європейського економічного, політичного та правового простору, об'єднанню європейських держав. Водночас, як правильно зазначає Л.А. Луць, вони не є застиглими інтеграційними моделями, догмою для національних правових систем, що наближуються до них. Так, Рада Європи сприяє “еволюції” національної правової системи у межах європейського правового простору, підготовці до більш складної форми інтеграції – Європейського Союзу, який сьогодні знаходиться на етапі інтенсивного розвитку [3, с.4].

Основним документом, на підставі якого здійснюється регулювання захисту соціальних та економічних прав людини, зокрема прав в сфері зайнятості та працевлаштування, в державах-членах Ради Європи, є Європейська соціальна хартія (ЄСХ). Даний документ задає базові орієнтири національній політиці в соціальній сфері, сприяє вирівнюванню рівнів соціальної захищеності особистості в державах-учасниках, встановлюючи перелік соціально-економічних прав людини.

ЄСХ була підписана 18.10.1961 р. після майже 8-ми років роботи над її текстом. Такий довгий період розробки цього документу пояснювався двома причинами. Як зазначає М. Ткач, труднощі, з якими зіткнулися в процесі визначення основних прав людини в соціальній галузі, були обумовлені, по-перше, відносною новизною цих економічних і соціальних прав. Адже, на відміну від громадянських і політичних прав, вони пізніше знайшли своє місце в національних конституціях і законах. По-друге, значні суперечності були викликані розбіжностями, які існували на той час у рівні соціального та економічного розвитку європейських держав, що особливо ускладнювало розробку міжнародної угоди в цій галузі [4, с.43].

Спочатку ЄСХ підписали лише 13 держав (Бельгія, Великобританія, Греція, Данія, Іта-

лія, Ірландія, Люксембург, Нідерланди, Німеччина, Норвегія, Туреччина, Франція, Швеція). Першою її ратифікувала Великобританія (11.07.1962 р.), згодом – Норвегія (26.10.1962 р.), Швеція (17.12.1962 р.), Ірландія (07.10.1964 р.) і Німеччина (27.01.1965 р.), після чого 26.02.1965 р., тобто на 30-й день після здачі на зберігання Генеральному секретареві Ради Європи п'ятої ратифікаційної грамоти або п'ятого документу про затвердження, як це передбачено ч.2 ст.35, ЄСХ вступила в силу.

З часу вступу в дію ЄСХ пройшла певний шлях свого розвитку. Вона була доповнена та дещо змінена за допомогою Додаткового протоколу від 05.05.1988 р., Протоколу від 21.10.1991 р., Додаткового протоколу від 09.11.1995 р. Однак згодом з'ясувалося, що зміни і доповнення кардинально не вирішують проблем нової соціальної політики Ради Європи, яка сформувалася за останні десятиріччя. ЄСХ потребувала кардинального оновлення і в травні 1992 р. Комітет Charte – Rel приступив до роботи щодо вдосконалення її положень. Ця робота вилася у формування нового документу - Європейської соціальної хартії (переглянутої), яка була відкрита до підписання 3 травня 1996 р. і набрала сили в 01.07.1999 р. ЄСХп не передбачає денонсації Хартії 1961 р., а покликана замінити її згодом.

ЄСХп закріплює і захищає 31 соціально-економічне право, в той час як ЄСХ 1961 р. лише 19. Європейська соціальна хартія (переглянута) не суперечить, а лише доповнює ЄСХ та має намір остаточно її замінити. Так, якщо держава-член Ради Європи приймає положення ЄСХп, відповідні положення Хартії 1961 р. та Протоколу 1998 р. втрачають юридичну силу по відношенню до цієї держави. Тому жодна держава не виявиться зобов'язаною одночасно по двом вищевказаним документам.

Частина I ЄСХп встановлює право кожної людини заробляти собі на життя працею, яку вона вільно обирає.

В свою чергу, ст.1 частини II ЄСХп вста-

новлює, що з метою забезпечення ефективного здійснення права на працю Сторони повинні:

1. Визнати однією із своїх найголовніших цілей і одним із своїх найголовніших обов'язків досягнення і підтримання якомога високого і стабільного рівня зайнятості, маючи на меті досягнення повної зайнятості.

2. Ефективно захищати право працівника заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає.

3. Створювати безкоштовні служби працевлаштування для всіх працівників або забезпечувати їх функціонування.

4. Забезпечувати належну професійну орієнтацію, підготовку та перекваліфікацію або сприяти їм.

Також зазначений європейський документ закріплює такі права, які безпосередньо сприяють зайнятості та працевлаштуванню: право на професійну орієнтацію (ст.9), право на професійну підготовку (ст.10), а також встановлює особливий режим в сфері зайнятості для окремих категорій населення: інвалідів (ст.15), працівників мігрантів (ст.19), працівників із сімейними обов'язками (ст.20).

Як можна бачити, Європейська соціальна хартія (переглянута) відповідає нормам Міжнародної організації праці та містить доволі високі соціальні стандарти в сфері зайнятості та боротьбі з безробіттям. Слід зазначити, що Україна 02.05.1996 р. підписала Європейську соціальну хартію, а 07.05.1999 р. було підписано Європейську соціальну хартію (переглянуту). Однак тільки 14.09.2006 р. Законом України "Про ратифікацію Європейської соціальної хартії (переглянутої)" Європейську соціальну хартію (переглянуту) було ратифіковано з певними вилученнями. Так, серед тих положень ЄСХп стосовно, яких Україна не бере на себе зобов'язання вважати їх обов'язковими для України, є ст.19, яка регламентує права трудящих-мігрантів в трудовій та інших сферах.

З огляду на стан трудових ресурсів країни, коли на 01.01.2008 р. в Україні, за оцінкою, чисельність наявного населення становила 46372,7 тис. осіб, причому упродовж 2007 р. чисельність населення зменшилась на 273,4 тис. осіб за рахунок природного скорочення [5, с.3], вважаємо неправильним та недалекоглядним вилучення такої важливої для економіки країни статті. Отже, на нашу думку, необхідне взяття Україною зобов'язань по виконанню ст.19 Європейської соціальної хартії (переглянутої), яка регламентує права трудящих-мігрантів в трудовій та інших сферах.

Наприкінці слід зазначити, що Україна сьогодні могла би стати бажаним об'єктом для мігрантів афро-азіатського походження, якби питання здобуття громадянства вирішувалися набагато простіше, а також якби Україна в особі своїх правоохоронних органів адекватно реагувала би на прояви расової та національної нетерпимості. Також необхідно застосовувати заходи щодо залучення мігрантів з колишніх республік Радянського Союзу, які сьогодні мають певні політичні і економічні проблеми, а також забезпечувати створення належних умов в сфері праці та відпочинку для власних громадян з метою зниження їх відтоку з України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Магновський І.Й. Гарантії прав і свобод людини та громадянина в праві України (теоретико-правовий аспект): Дис... канд. юрид. наук. –Київ, 2003. –221 с.
2. Карташкин В.А. Международная защита прав человека: Монография. –М.: Международные отношения, 1976. –224 с.
3. Луць Л.А. Європейські міждержавні правові системи: загальнотеоретична характеристика: Дис... докт. юрид. наук. –Львів, 2004. –448 с.
4. Европейская социальная хартия /Сост. М. Ткач. -М.: Б.И., 1998. –111 с.
5. Ринок праці. Доходи населення. Демо-

графічна ситуація // Праця і зарплата. –2008. |
–№ 8. –С.2-3.

Попов С.В. Правове регулювання зайнятості на міжнародному та європейському рівні // Форум права. -2008. -№ 2. –С.410-414 [Електронний ресурс]. –Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2008-2/08psvtep.pdf>

Виконано аналіз правового регулювання зайнятості працівників на міжнародному та європейському рівні, зокрема, щодо контрольного механізму за спостереженням виконання взятих на себе державами зобов'язань.

Попов С.В. Правовое регулирование занятости на международном и европейском уровне

Выполнен анализ правового регулирования занятости работников на международном и европейском уровне, в частности, относительно контрольного механизма за наблюдением выполнения взятых на себя государствами обязательств.

Popov S.V. Legal regulation of employment at the international and European level

The analysis of legal regulation of employment of workers at the international and European level, in particular, concerning the control mechanism behind supervision of performance taken on it the states of obligations is executed.

Форум права Форум ПП